

УДК 372.461

ФОМІНА Людмила – кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, основ психології та педагогіки, Харківський національний медичний університет, пр. Науки, 4, Харків, 61022, Україна (lv.fomina1@knmu.edu.ua)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5191-3596>

КАЛІНІЧЕНКО Ольга – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, Харківський національний медичний університет, пр. Науки, 4, Харків, 61022, Україна (ov.kalinichenko@knmu.edu.ua)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3392-6083>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.59.9>

Бібліографічний опис статті: Фоміна, Л., Калініченко, О. (2024). Мовленнєва компетентність у професійному контексті: особливості української мови. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 59, 75–80, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.59.9>

МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У ПРОФЕСІЙНОМУ КОНТЕКСТІ: ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Анотація. Мовленнєва компетентність у професійному контексті є одним із ключових аспектів успішної діяльності фахівця, що зумовлює ефективність комунікації, здатність до конструктивного діалогу та співпраці, а також сприяє досягненню професійних цілей. У сучасних умовах, коли українську мову дедалі частіше використовувано в офіційно-діловому спілкуванні, питання її функціонування у професійній сфері набуває особливої актуальності. Дослідження мовленнєвої компетентності в українському професійному контексті передбачає аналіз специфічних мовних та комунікативних особливостей, що характеризують професійне спілкування. Це включає вивчення термінологічного апарату, синтаксичних конструкцій, стилістичних засобів, а також нормативного вживання мовних одиниць у різних професійних дискурсах. Важливе місце посідає розгляд питань із дотримання норм літературної мови та етичних принципів мовленнєвої поведінки, що є невід'ємним складником професійного іміджу фахівця. Українська мова у професійному контексті має низку особливостей, зумовлених як історичними чинниками, так і сучасними соціолінгвістичними процесами. Відновлення та розвиток української мови після тривалого періоду русифікації вимагає від фахівців підвищеної уваги до мовленнєвих норм, вміння адаптувати та впроваджувати нові терміни й поняття, а також дотримуватися правил мовленнєвого етикету. Отже, українськомовна компетентність у професійному контексті є складним і багатовимірним явищем, яке потребує систематичного вивчення й розвитку. Це сприятиме не лише підвищенню загальної мовної культури, але й успішній інтеграції української мови в різні професійні сфери, забезпечення їй конкурентоспроможності та престижу на сучасному ринку праці.

Ключові слова: мовленнєва компетентність, професійний контекст, українська мова, професійне спілкування, термінологія.

FOMINA Liudmila – Candidate of Philological Sciences, Professor, Head of the Department of Ukrainian Language, Principles of Psychology and Pedagogics, Kharkiv National Medical University, 4 Nauky ave., Kharkiv, 61022, Ukraine (lv.fomina1@knmu.edu.ua)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5191-3596>

KALINICHENKO Olha – Candidate of philological Sciences, Associate Professor at the Department of Ukrainian Language, Principles of Psychology and Pedagogics, Kharkiv National Medical University, 4, Nauky ave., Kharkiv, 61022, Ukraine (kalinichenko@knmu.edu.ua)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3392-6083>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.59.9>

To cite this article: Fomina, L., Kalinichenko, O. (2024). Movlennieva kompetentnist u profesiinomu konteksti: osoblyvosti ukrainskoi movy [Speech competence in a professional context: peculiarities of the Ukrainian language]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya «Filolohiia» – Problems of Humanities. “Philology” Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 59, 75–80, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.59.9> [in Ukrainian].

SPEECH COMPETENCE IN A PROFESSIONAL CONTEXT: PECULIARITIES OF THE UKRAINIAN LANGUAGE

Summary. *Speech competence in a professional context is one of the key aspects of a specialist's successful activity, which determines the effectiveness of communication, the ability for constructive dialogue and cooperation, and also contributes to the achievement of professional goals. In modern conditions, when the Ukrainian language is used more and more in official and business communication, the question of its functioning in the professional sphere becomes especially relevant. The study of speech competence in the Ukrainian professional context involves the analysis of specific linguistic and communicative features that characterize professional communication. This includes the study of the terminological apparatus, syntactic constructions, stylistic devices, as well as the normative use of language units in various professional discourses. An important place is occupied by consideration of issues of compliance with the norms of literary language and ethical principles of speech behavior, which is an integral component of the professional image of a specialist. The Ukrainian language in the professional context has a number of features determined by both historical factors and modern sociolinguistic processes. The restoration and development of the Ukrainian language after a long period of Russification requires specialists to pay more attention to speech norms, the ability to adapt and introduce new terms and concepts, as well as to observe the rules of speech etiquette. Thus, speaking competence in the professional context of the Ukrainian language is a complex and multidimensional phenomenon that requires systematic study and development. This will contribute not only to the improvement of the general linguistic culture, but also to the successful integration of the Ukrainian language into various professional spheres, ensuring its competitiveness and prestige in the modern labor market.*

Key words: *speech competence, professional context, Ukrainian language, professional communication, terminology.*

Постановка проблеми. Мовленнєва компетентність у професійному контексті є важливим чинником успішної діяльності спеціаліста в будь-якій галузі. Вона охоплює здатність правильно й ефективно використовувати мову для обміну інформацією, вираження думок, переконання та взаємодії з іншими людьми. Особливого значення це набуває в умовах професійного спілкування українською мовою, яка має свої унікальні лексичні, граматичні та стилістичні особливості.

Основна проблема полягає в тому, що багато фахівців мають недостатній рівень мовленнєвої компетентності українською мовою, що може спричиняти труднощі в професійній комунікації, зниження ефективності праці та хиби в розумінні спеціальної термінології. Це особливо актуально в умовах глобалізації, коли українську мову часто вживано поруч з іншими мовами, що може призводити до виникнення інтерференційних явищ та мовних помилок. Отже, проблема полягає

у виявленні специфічних особливостей української мови, які впливають на формування мовленнєвої компетентності в професійному контексті, та в розробленні підходів до підвищення рівня володіння мовою фахівцями різних галузей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, присвячених проблемі мовленнєвої компетентності у професійному контексті в українській науковій думці, свідчить про зростання інтересу до цієї теми серед вчених і дослідників.

Зокрема, у роботах сучасних українських науковців приділено значну увагу розвитку мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців у різних галузях. Наприклад, дослідження Ірини Конончук (2020) акцентують увагу на специфіці професійного мовлення та формуванні мовленнєвої компетентності у студентів технічних спеціальностей, де важливою є інтеграція мовної підготовки з професійною. Вона підкреслює, що ефективне формування мовленнєвих навичок має базуватися на реальних професійних ситуаціях, що допоможе студентам краще засвоювати специфічну термінологію й розвивати комунікативні навички.

О. Пономаренко у своїх розвідках аналізує особливості формування мовленнєвої компетентності у студентів гуманітарних спеціальностей, звертаючи увагу на важливість культурного контексту та впливу міжкультурної комунікації. Вона підкреслює значення розширення словникового запасу, засвоєння професійної лексики та розуміння стилістичних особливостей української мови (Пономаренко, 2021, с. 46).

О. Дорошенко (2022) у своїх дослідженнях зосереджується на педагогічних аспектах формування мовленнєвої компетентності, зокрема, на важливості застосування інтерактивних методів навчання. Вона стверджує, що активне використання кейс-методів, рольових ігор і симуляційних завдань сприяє кращому засвоєнню матеріалу та розвитку критичного мислення, що є невід'ємною частиною професійної компетентності.

Варто також виокремити роботи Н. Ключніченко (2023), яка досліджує роль професійної мовленнєвої компетентності в умовах цифровізації освіти. Авторка наголо-

шує, що сучасні цифрові інструменти можуть значно покращити процес навчання, зокрема, через упровадження дистанційних технологій, але також вимагають нових підходів до викладання, що враховують специфіку онлайн-комунікації (с. 145).

Загалом аналіз сучасних досліджень демонструє, що питання мовленнєвої компетентності у професійному контексті стає дедалі більш багатогранним. Науковці вивчають його з різних перспектив – від методичних підходів до міжкультурних аспектів та викликів, які постають у зв'язку з цифровізацією. Це свідчить про актуальність проблеми та її важливість для сучасної освітньої та професійної підготовки.

Метою дослідження є лінгвістичний аналіз особливостей формування мовленнєвої компетентності в українській мові у професійному контексті, зокрема, дослідження структурних, лексико-семантичних та стилістичних характеристик мови фахівців різних галузей, а також визначення лінгвістичних чинників, які сприяють оптимальному використанню української мови в професійному спілкуванні.

Основні завдання дослідження:

1. **Аналіз науково-теоретичних підходів** до вивчення мовленнєвої компетентності у професійному контексті, зокрема в українському мовному середовищі.

2. **Визначення специфіки мовленнєвої компетентності** в залежності від професійної сфери, включаючи особливості термінології, стилістики та мовленнєвого етикету.

3. **Оцінка сучасного стану мовленнєвої компетентності** фахівців різних галузей передбачає виявлення та аналіз типових мовленнєвих помилок, які виникають у професійному спілкуванні, зокрема лексичних (використання ненормативної лексики, калькування, неточності в термінології), синтаксичних (неправильна побудова речень, змішування синтаксичних конструкцій) та стилістичних (невідповідність стилю мовлення конкретній професійній ситуації).

4. **Розробка методичних рекомендацій** щодо вдосконалення навчального процесу для підвищення рівня мовленнєвої компетентності студентів та фахівців включає такі пропозиції: інтеграція курсів професійної та мовної

підготовки через моделювання реальних професійних ситуацій у мовних завданнях; акцент на опрацюванні професійної термінології та формуванні навичок її правильного використання; застосування інтерактивних методів навчання (рольові ігри, кейс-стаді), що сприяють розвитку комунікативних навичок; регулярний аналіз типових мовленнєвих помилок та їх корекція; залучення фахівців-практиків до проведення тренінгів і майстер-класів, спрямованих на розвиток професійного мовлення.

5. Дослідження впливу цифрових технологій та онлайн-комунікації на формування мовленнєвої компетентності у професійному контексті включає аналіз результатів опитувань та анкетування фахівців, які використовують ці технології у своїй діяльності. Дослідження охоплює вивчення різних платформ для онлайн-навчання та їх вплив на розвиток комунікативних навичок, а також аналіз специфіки мовленнєвого спілкування у цифровому середовищі. Адаптація навчальних підходів до умов дистанційного навчання передбачає виявлення ефективних стратегій інтеграції традиційних методів викладання з цифровими інструментами, що допомагають підтримувати високий рівень мовленнєвої компетентності.

6. Вивчення ролі міжкультурної комунікації у формуванні мовленнєвої компетентності передбачає аналіз досвіду фахівців, які активно беруть участь у міжнародній співпраці. Дослідження включає проведення інтерв'ю та фокус-груп з фахівцями різних галузей, що працюють у міжнародному контексті, а також вивчення випадків успішної та проблемної комунікації між представниками різних культур. Аналіз культурних відмінностей та їхнього впливу на мовленнєві стратегії допомагає виявити ключові чинники, які сприяють або перешкоджають ефективному спілкуванню. Результати дослідження можуть бути використані для розробки навчальних програм, які враховують міжкультурні аспекти, що важливі для розвитку мовленнєвої компетентності в умовах глобалізації.

Виклад матеріалу. У сучасній науці поняття мовленнєвої компетентності розглядають як здатність ефективно використовувати мову для спілкування в різних життєвих

і професійних ситуаціях. Вона включає знання граматики, лексики, стилістики, а також уміння адекватно застосовувати ці знання в конкретних комунікативних ситуаціях. Для професійного контексту особливо важливими є спеціалізовані знання, пов'язані з використанням термінології і специфічних мовних засобів, властивих певній галузі (Семенюк, 2020, с. 120).

Професійна мовленнєва компетентність відрізняється в залежності від галузі діяльності. Наприклад, у правничій сфері велике значення мають точність формулювань, юридична термінологія та дотримання мовних стандартів у документації. У сфері освіти важливою є здатність викладати інформацію зрозумілою мовою, використовувати педагогічну лексику та підтримувати емоційний контакт з аудиторією. У медичній галузі акцентовано точність опису симптомів і діагнозів, а також уміння спілкуватися з пацієнтами з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей.

Аналізуючи сучасні методичні підходи, можна виділити кілька ефективних методів формування мовленнєвої компетентності в професійному контексті. Серед них важливе місце посідають інтерактивні методи навчання, такі, як кейс-методи, рольові ігри, симуляції, тренінги. Ці методи допомагають студентам і фахівцям практикувати професійні комунікативні навички в умовах, наближених до реальних робочих ситуацій. Використання міждисциплінарних підходів, де мова інтегрована з фаховими дисциплінами, також сприяє глибшому розумінню та успішному засвоєнню спеціальної лексики.

В умовах активного впровадження цифрових технологій в освітній процес з'являються нові виклики та можливості для формування мовленнєвої компетентності. Онлайн-комунікація, зокрема, через електронну пошту, месенджери та відеоконференції вимагає від фахівців вміння адаптувати свої мовні навички до нових форм взаємодії. Це передбачає розвиток навичок чіткого та лаконічного висловлення думок, дотримання етикету електронного спілкування та вміння ефективно використовувати мультимедійні засоби.

В умовах глобалізації важливим складником професійної мовленнєвої компетентності

постає міжкультурна комунікація. Українські фахівці все частіше взаємодіють з колегами з інших країн, що вимагає від них розуміння інокультурних особливостей та вміння адаптувати своє мовлення до різних культурних контекстів. Це включає знання міжнародної професійної термінології, а також розуміння культурних відмінностей у стилях спілкування та етикеті (Бондаренко, 2021).

Серед основних проблем, з якими стикаються українські фахівці у процесі формування мовленнєвої компетентності, варто відзначити недостатній рівень володіння спеціальною лексикою, труднощі в переході на українську мову в професійній діяльності (особливо в регіонах, де домінує російська мова), а також недосконалість методів навчання, які не завжди враховують сучасні потреби та умови роботи.

На основі проведеного дослідження розроблено рекомендації для вдосконалення мовленнєвої компетентності у професійному контексті. Вони включають необхідність модернізації навчальних програм з акцентом на інтеграцію мовної та професійної підготовки, підвищення рівня мовної освіти через практичні заняття, що симулюють реальні професійні ситуації, а також активне використання цифрових інструментів та платформ для дистанційного навчання. Важливим аспектом є також розвиток міжкультурної компетентності, що сприятиме більш ефективній міжнародній співпраці.

Таким чином, дослідження показало, що мовленнєва компетентність є критично важливою для успішної професійної діяльності в сучасних умовах і вимагає постійного вдосконалення як серед студентів, так і серед фахівців-практиків (Дорошенко, 2022, с. 80).

Висновки. Результати дослідження підтверджують, що мовленнєва компетентність у професійному контексті є важливим елементом успішної професійної діяльності та інтеграції в сучасне українське суспільство. Високий рівень володіння українською мовою серед фахівців різних галузей є необхідною умовою для ефективної роботи, що вимагає вдосконалення методів навчання, інтеграції мовної і професійної підготовки, а також активного використання цифрових технологій. Дослідження підкреслює, що мовленнєва компетентність є багатогранним явищем, яке охоплює знання термінології, стилістики, культурних аспектів, а також здатність адаптуватися до різноманітних професійних комунікативних ситуацій.

Подальші розвідки у цій галузі можуть бути зосереджені на більш глибокому вивченні впливу цифрових технологій на формування мовленнєвої компетентності, а також на дослідженні міжкультурних аспектів професійного мовлення в умовах глобалізації. Окремої уваги заслуговує розроблення нових методичних підходів до навчання, які враховуватимуть сучасні виклики й потреби професійної комунікації, зокрема в контексті дистанційного навчання та міжнародної співпраці.

ЛІТЕРАТУРА

- Бондаренко Г. В.** Особливості використання української мови у професійному спілкуванні. *Філологічні студії*. 2021. № 12. С. 91–97.
- Дорошенко О.** Педагогічні аспекти розвитку мовленнєвої компетентності у студентів вищих навчальних закладів. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. 2022. № 2(104). С. 78–83.
- Клюшніченко Н.** Вплив цифрових технологій на формування мовленнєвої компетентності в умовах дистанційного навчання. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2023. Т. 88, № 1. С. 142–148.
- Конончук І. В.** Формування професійної мовленнєвої компетентності у студентів технічних спеціальностей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2020. Вип. 3(49). С. 112–117.
- Пономаренко О. В.** Міжкультурна комунікація у формуванні мовленнєвої компетентності гуманітаріїв. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Філологія*. 2021. № 2(36). С. 45–50.
- Семенюк В.** *Мовленнєва компетентність у професійній діяльності: теоретичні та методичні аспекти: монографія*. Київ : Видавництво «Наукова думка», 2020. 256 с.

REFERENCES

- Bondarenko, H. V.** (2021). Osoblyvosti vykorystannia ukrainskoi movy u profesiinomu spilkuvani [Peculiarities of the use of the Ukrainian language in professional communication]. *Filolohichni studii – Philological studies*, 12, 91–97 [in Ukrainian].
- Doroshenko, O.** (2022). Pedagogichni aspekty rozvytku movlennievoi kompetentnosti u studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv [Pedagogical aspects of the development of speaking competence in students of higher educational institutions]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedagogichni nauky – Proceedings: Pedagogical sciences*, 2(104), 78–83 [in Ukrainian].
- Kliushnichenko, N.** (2023). Vplyv tsyfrovyykh tekhnolohii na formuvannia movlennievoi kompetentnosti v umovakh dystantsiinoho navchannia [The influence of digital technologies on the formation of speech competence in the conditions of distance learning]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia – Information Technologies and Learning Tools*, 1 (Vol. 88), (pp. 142–148) [in Ukrainian].
- Kononchuk, I. V.** (2020). Formuvannia profesiinoyi movlennievoi kompetentnosti u studentiv tekhnichnykh spetsialnostei [Formation of professional speech competence in students of technical specialties]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pedagogika. Sotsialna robota – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Pedagogy. Social Work* (Issue 3(49)), (pp. 112–117) [in Ukrainian].
- Ponomarenko, O. V.** (2021). Mizhkulturna komunikatsiia u formuvanni movlennievoi kompetentnosti humanitariiv [Intercultural communication in the formation of speech competence of humanitarians]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Filolohiia – Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Series: Philology*, 2(36), 45–50 [in Ukrainian].
- Semeniuk, V.** (2020). *Movlennieva kompetentnist u profesiinii diialnosti: teoretychni ta metodychni aspekty: monohrafiia [Speech competence in professional activity: theoretical and methodical aspects: monograph]*. Kyiv: Vydavnytstvo «Naukova dumka» [in Ukrainian].